

Roll No : .....

Total No. of Questions : 12]

[Total No. of Printed Pages : 4

AP-495

M.A. (Final) Examination, 2021

SANSKRIT

वर्ग 'अ' साहित्य

Paper - VIII (क)

(आयुर्वेद ज्योतिष एवं दैनन्दिन पूजन विधि)

Time : 1½ Hours]

[Maximum Marks : 100

खण्ड-अ

(अंक : 2 × 10 = 20)

नोट :- सभी दस प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 50 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का है।

खण्ड-ब

(अंक : 8 × 5 = 40)

नोट :- सात में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 200 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 8 अंक का है।

खण्ड-स

(अंक : 20 × 2 = 40)

नोट :- चार में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 500 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 20 अंक का है।

खण्ड-अ

प्रत्येक 2

1. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः (शब्द सीमा 50 शब्दाः)।

(i) आयुर्वेदस्य अष्टावङ्गानि लिखत। संस्कृतेन लिखत।

(ii) व्यायामादुपजायते किम् ?

BI-236

(1)

AP-495 P.T.O.

- (iii) कान् वेगान् धारयेत् ?
- (iv) क्षीरं कतिविधं भवति ? नामानि लिखत।
- (v) ज्योतिषशास्त्रस्य स्कन्धत्रयं लिखत।
- (vi) कः राजा नाशमुपगच्छति ?
- (vii) करावलोकनविषयकं श्लोकं लिखत।
- (viii) कतिधा सन्ध्यां उपासते ?
- (ix) हिरण्यवर्णा ..... पूर्ण मन्त्रं संस्कृते लिखत।
- (x) सङ्कष्टनाशनगणेशस्य द्वादश नामानि लिखत।

खण्ड-ब

प्रत्येक 8

नोट :- अधोलिखितेषु पञ्च प्रश्नाः समाधेयाः। प्रश्न संख्या 6, 7 अनिवार्याः सन्ति (शब्द सीमा 200 शब्दाः)।

2. अधोलिखितयोः श्लोकयोः कस्यचिदेकस्य श्लोकस्य ससन्दर्भं व्याख्या विधेया—

(क) वयोऽहोरात्रिभुक्तानां तेऽन्तमध्यादिगाः क्रमात्।

तैर्भवेद्विषमस्तीक्ष्णो मन्दश्चाग्निः समैः समः॥

(ख) शिरः श्रवणपादेषु तं विशेषेण शीलयेत्।

वर्ज्योऽभ्यङ्गः कफग्रस्तकृतसंशुद्धयजीर्णिभिः॥

3. वसन्तऋतुचर्याम् अथवा वर्षाऋतुचर्यामधिकृत्य निबन्धमेकं लेखनीयम्।

4. अधोलिखितस्य पद्यस्य व्याख्या कार्या—

धारयेन्तु सदावेगान् हितैषी प्रेत्य चेह च।

लोभेष्याद्विषमात्सर्भरागादीनां जितेन्द्रियः॥

अथवा

रूक्षः शीतो गुरुः स्वादुः सरो विड्वातकृद्यवः॥

वृष्यः स्थैर्यकरो मूत्रमेदः पित्तकफाञ्जयेत्।

पीनसश्वासकासोरुस्तम्भकण्ठत्वगाभयान्॥

5. अधोलिखितस्य पद्यस्य व्याख्या कार्या—
उत्तरमयनमतीत्य व्यावृत्तः क्षेमसस्यवृद्धिकरः।
प्रकृतिस्थश्चाप्येयं विकृतगतिर्भयकृदुष्णांशुः॥

अथवा

योऽसावसुरो राहुतस्य वरो ब्राह्मणायमाज्ञप्तः।
आप्यायनमुपरागे दत्तहतांशेन ते भविता ॥

6. अधोलिखितस्य पद्यस्य संस्कृतभाषायां व्याख्या कार्या—
रोगानशेषानपहंसि तुष्टा रुष्टा तु कामान् सकलानभीष्टान्।
त्वामाश्रितानां न विपन्नराणां त्वामाश्रिता ह्याश्रयतां प्रयान्ति।

अथवा

एतावानस्य महिमातो ज्यायांश्च पूरुषः।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥

7. अधोलिखितस्य पद्यस्य संस्कृतभाषायां व्याख्या कार्या—
हिरण्यगर्भः शिशिरस्तपनोऽहस्करो रविः।
अग्निगर्भोऽदितेः पुत्रः शङ्खुः शिशिरनाथनः॥

अथवा

आदित्यवर्णे तपसोऽधिजातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ बिल्वः
तस्य फलानि तपसा नुदन्तु या आन्तरायाश्च बाह्याः अलक्ष्मीः॥

8. सन्ध्याप्रकरणमधिकृत्य निबन्धमेकं लेखनीयम्।

अथवा

सूर्यनमस्कारस्य विवेचना कार्या।

नोट :- अधोलिखितेषु चतुर्षु प्रश्नेषु कौचित् द्वौः समाधेयौ (शब्द सीमा 500 शब्दाः)।

9. कयोश्चिद् द्वयोः ससन्दर्भं व्याख्या विधेया—

- (क) कालार्थकर्मणां योगो हीनमिथ्याऽतिमात्रकः।
सम्यग्योगश्च विज्ञेयो रोगारोग्यैककारणम् ॥
- (ख) भिषग् द्रव्याण्युपस्थाता रोगी पादचतुष्टयम्।
चिकित्सितस्य निर्दिष्टं प्रत्येकं तच्चतुर्गुणम् ॥
- (ग) रोगाः सर्वेऽपि जायन्ते वेगोदीरणधारणैः।
निर्दिष्टं साधनं तत्र भूयिष्ठं ये तु तान् प्रति ॥
- (घ) स्वादुपाकरसाः स्निग्धा वृष्या बद्धाल्पवर्यस।
कषायानुरसाः पथ्या लघवो मूत्रला हिमा ॥

10. बृहत्संहितायाः सांवत्सरसूत्रनामद्वितीयाध्यायस्य सारः लेख्यः।

अथवा

बृहत्संहितायाः वैशिष्ट्यं प्रतिपादयत।

11. पञ्चदेवपूजनविषयमधिकृत्य निबन्धमेकं लेखनीयम्।

अथवा

ऋग्वेदोक्तदेवीसूक्तस्य सारलेख्यम्।

12. गौर्यादिषोडशमातृकापूजनविषयमधिकृत्य निबन्धमेकं लेखनीयम्।

अथवा

क्षीगठापत्यथर्वशीर्षस्य सारः लेख्यः।